

Egypt po roce 1945

1 Na cestě k revoluci

Roku 1936 došlo ke korunovaci Farúka I., jakožto krále Egypta a Súdánu. Egypt v té době byl pod značným britským vlivem. Formálně spolu s Velkou Británií od ledna 1899 spravoval Súdán (Anglo-Egyptské kondominium), ale ve skutečnosti okupace Egypta britskými vojsky přetrvávala a Velká Británie stále měla značný vliv na interní záležitosti Egyptského království.¹ Navíc se také Britové v této době snažili zcela převzít správu nad Súdánem do vlastních rukou a eliminovat vliv Káhiry v této oblasti.

V průběhu druhé světové války se egyptské území stalo britskou základnou pro operace spojeneckých vojsk, zvláště pokud jde o bitvy v severní Africe proti fašistické Itálii a nacistickému Německu. Klíčovým bodem se pro Brity v Egyptě stal především Suezský průplav, pomocí nějž bylo možné udržet spojení s vojsky v Indii a australskou armádou. Stejně tak zůstala zachována mořeplavba pro obchodní lodě.

Egypt jako takový se do vřavy druhé světové války příliš aktivně nezapojoval. Když v září 1939 vypukla druhá světová válka, egyptská vláda zavedla stanné právo a přerušila diplomatické styky s nacistickým Německem, o rok tentýž krok učinila vůči fašistické Itálii, ale když italská armáda Egypt napadla, vláda Egypta Itálii válku nevyhlásila. Technicky Egyptské království zůstalo neutrální až do konce války. Navíc mezi egyptskými elitami panovaly jisté soukromé sympatie s mocnostmi osy a důstojníci egyptské armády považovali Brity za okupanty. Dokonce i sám král Farúk byl znám svými sympatiemi k fašistickým

¹ Velká Británie prohlásila Egypt za svůj protektorát roku 1914, kdy se Egypt vymanil z formální podřízenosti Osmanské říši, jež náležela do společenství Centrální mocností. Po skončení první světové války se roku 1919 vydalo na Pařížskou mírovou konferenci uskupení nazvané Wafd, jehož úlohou bylo dosáhnout nezávislosti pro Egypt. Reakce na tuto „nepředloženost“ byla nekompromisní a členové uskupení Wafd byli zatčeni a deportováni na ostrov Malta. Psalo se jaro 1919 a v reakci na zatčení egyptské delegace došlo k značně živelným protibritským protestům, jež britští „protektorové“ ještě příživili svou snahou protesty potlačit, což si vyžádalo stovky obětí na životech. Tyto nepokoje se obvykle označují jako první egyptská revoluce. Britové proto poslali do Egypta komisi, která dostala za úkol napjatou situaci v Egyptě vyřešit. Výsledkem práce komise se stalo doporučení na zrušení britského protektorátu nad Egyptem a jeho nahrazení dohodou o spolupráci. Roku 1922 došlo ke zrušení sultanátu a zřízení Egyptského království, jež se stalo oficiálně nezávislým státním útvarem, ale v realitě setrvalo pod britskou „ochranou“. V jeho čele stanul král Fuad I., byla přijata ústava, ovšem panovníkovi bylo umožněno rozpouštět parlament dle jeho libosti. V zemi v podstatě koexistovala tři centra moci, a to král, parlament ovládaný přetransformovanou stranou Wafd a britský generální konzulát. Mezi těmito centry moci panovaly značné rozpory, jež byly příčinou nedostatečné efektivity vládnutí nad Egyptem. Zemí zmítala také korupce.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

režimům. Během bombardování Egypta italským letectvem se Farúk odmítl podrobit povinnosti zatmění a rovněž odmítl nechat dát internovat své italské služebnictvo. Podle nepotvrzené historiky měl král Farúk říci britskému komisařovi pro Egypt a Súdán lordu Killearnovi, že se zbaví „svých Italů“ pouze v případě, že se Killearn zbaví těch svých. Farúk tím narážel na komisařovu manželku, jež byla italského původu.

Roku 1942 vypukla vládní krize a britská vojska oblehla královský palác a předložila králi ultimátum na jmenování premiérem Brity i politickým uskupením Wafd prosazovaného Mostafy El-Nahase. Farúk musel v tomto případě ustoupit a jmenovat Nahase premiérem, nicméně nátlaková forma použita Brity proti egyptské hlavě státu popudila značnou část egyptské populace a především armádu. Kromě faktické okupace Egypta Velkou Británií, kdy král byl vnímán obyvatelstvem spíše jako britský satrapa, než suverénní vládce, zemí také zmítala obrovská korupce, problémem rovněž byla nekompetentnost v rámci decizní sféry. Britská vojska se po druhé světové válce stáhla do oblasti Suez,² avšak protibritský sentiment v Egyptě i nadále přetrvával, navíc roku 1948 Egypt spolu s ostatními členy Ligy arabských států utrpěl drtivou porážku ve válce s Izraelem.

2 Revoluce 1952

Nositelkou změny v egyptském státě se měla státu Hnutí svobodných důstojníků, jež vznikla v roce 1945, jakožto buňka Muslimského bratrstva. Jeho členstvo sestávalo zejména z mladších důstojníků, mezi nimiž byl i Gamál Abd-al (Abdel) Násir, budoucí prezident Egypta. Později se však „svobodní důstojníci“ s Muslimským bratrstvem rozešli. Po skončení války s Izraelem se roku 1949 k organizaci připojil Muhammad Nagíb a stal se jeho oficiálním vůdcem, jehož role v rámci uskupení spočívala především v reprezentaci. Širší okolí mělo být přesvědčeno o serióznosti Hnutí svobodných důstojníků a zároveň měl Nagíb přimět armádní kruhy k následování cílů organizace.

Tato skupina provedla roku 1952 převrat, jenž v konečném důsledku vedl ke svržení království a vzniku republiky. Důvody, jež k převratu vedly, byly sice již výše zmíněny, přesto níže autor textu příkládá zdůvodnění revoluce z úst jejího formálního vůdce Muhammada Nagíba³ namířených králi Farúkoví vysílaného prostřednictvím rozhlasu: „Z pohledu toho, co naše země vytrpěla, úplnou prázdnotu převažující ve všech aspektech v

² Odtud ovšem Velká Británie svá vojska stáhnout nechtěla.

³ Projev přednesl společně s Anwarem As-Sadátem, tč. podplukovníkem a v letech 1970–1981

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

důsledku vašeho špatného chování, vašeho pohrdání ústavou a vašeho opovržení potřebami lidu, (...). Reputace Egypta mezi světovými národy byla zhoršena v důsledku vašich excesů v těchto oblastech do té míry, že zrádci a úplatkáři našli ochranu pod vaším stínem včetně bezpečí, nadměrného bohatství a rozhazovačnosti na úkor hladových a ožebračených lidí. Toto jste ukázal během a po válce s Palestinou v korupčních skandálech a ve vašem zasahování do soudních procesů za účelem zkreslování důkazů u jednotlivých případů, tudíž jste otrásl důvěrou ve spravedlnost. Z tohoto důvodu armáda, zastupující moc lidu, mě zmocnila k tomu, abych požádal Vaše Veličenstvo k abdikaci ve prospěch korunního prince Ahmeda Fuada, za předpokladu, že se to uskuteční v pevně stanovené době ve 12 hodin v poledne (sobota, 26. července 1952,4. ze dhú l-ka'da, 1371⁴) a že odjedete do země před šestou večer ve stejný den. Armáda vám připočte na vrub vše, co bude vyplývat z výsledku vaší nechuti abdikovat dle přání lidu.“⁵

Převrat samotný byl mimo jiné také podněcován pracovníky CIA Kermitem “Kimem” Rooseveltem, Jr. a Milesem Copelandem, Jr. Operace, jejíž cíl spočíval ve svržení krále Farúka, dostala krycí název „Project FF“ (Fat Fucker). Protibritské a obecně antiimperální nepokoje odstartovaly 3. ledna 1952 v britskými vojsky obsazeném Suez a jeho okolí. Postupně nepokoje nabíraly na násilnosti. Pronárodně naladěni příslušníci policie chránili a někdy dokonce podporovali útoky na britské úřady. Jeden takový útok se soustředil na britské pozice poblíž Ismailie a útočníkům se také podařilo zavraždit několik britských vojáků. Britové pronásledovali útočníky do Ismailie a 25. ledna 1952 na 7 000 britských vojáků oblehlo vládní budovy a policejní kasárna, kam se útočníci ukryli. Britové žádali místní policii, aby útočníci složili zbraně a byli jim vydáni. To bylo odmítnuto a Britové vyslali vyjednavče, který byl ovšem zavražděn. Následovala britská odvěta, jež se se strhla ve značně krvavou řež. Téměř padesátka špatně vyzbrojených egyptských policistů podlehla po zuby ozbrojeným britským vojákům disponujícím také těžkou technikou a další stovka jich byla zraněna. Tato událost způsobila výbuch hněvu po celém Egyptě.

Hnutí svobodných důstojníků iniciovala následujícího dne živelné lidové povstání v Káhiře, jehož součástí se staly rovněž žhářské útoky, a z pohledu Egyptanů vypukla toho

⁴ Podle muslimského kalendáře.

⁵ Překlad podle HARVEY, Sindima. *Major Issues in Islam: The Challenges Within and Without*. Edinburg, 2017, s. 418.

dne druhá egyptská revoluce. Sobota 26. ledna 1952 je známa také jako „Černá sobota“ nebo „Káhirský požár/požáry“. Krále okolnosti donutily k odvolání dosavadní vlády a nahrazení novou vládou v čele s Alím Máhirem Pašou, ale nová vláda v důsledku rozporů mezi předsedou vlády a králem nevydržela příliš dlouho. Bylo jmenováno několik dalších vlád, jež lze ovšem charakterově označit za pokračování těch předešlých. Situace se stávala velmi nestabilní. Díky rostoucí nespokojenosti byli do armádního důstojnického klubu zvoleni důstojníci spojení s Hnutím svobodných důstojníků a dosavadní královi nakloněné osoby přišly o vliv. Zoufalý král Farúk výsledek voleb do armádního důstojnického klubu zneplatnil a dosadil do něj sobě nakloněné osoby. Tento krok spolu s informací o tom, že si král nechal zhotovit seznam disidentů uvnitř armády, urychlil přípravy na revoluci, jež byla původně naplánována na začátek srpna 1952, nyní se ovšem měla odehrát na konci července 1952.

Deklarace revoluce byla vyhlášena 23. července 1952 v 7:30 ráno a přednesl ji Anwar As-Sadát (budoucí prezident Egypta). Král Farúk byl donucen abdikovat ve prospěch svého nezletilého syna.⁶ Monarchie tak formálně i nadále pokračovala, neboť se revolucionáři obávali možné britské intervence, ale jak se jejich pozice stávala jistější, vyhlásili v létě 1953 republiku, v jejímž čele stanul prezident Muhammad Nagíb.

3 Nagíbova republika

Nagíb stál v čele Egypta jen krátce, a to v letech 1953–1954, na jaře roku 1954 působil také jako premiér. Postupem času se začínaly projevat animozity v názorech Nagíba a Násira. Nagíb chtěl, aby se armáda ujala moci jen dočasně za účelem očistění země od korupce a aby později předala moc civilní vládě. Postupem času se stále více ukazovalo, že pozice Nagíba je skutečně jen formální a navíc jakožto prezident často musel nést zodpovědnost za opatření, s nimiž ovšem sám nesouhlasil. Koncem roku 1953 Násir Nagíba obvinil ze spolupráce se zakázaným muslimským bratrstvem a z diktátorských ambicí. Nagíb byl sesazen, což vyvolalo protesty lidu, mezi kterým byl oblíben, a tak se do prezidentského úřadu vrátil, byť nyní byla jeho pozice ještě formálnější než dříve. Nagíb odmítl být loutkou v rukou jiných a z funkce nakonec sám dobrovolně odešel.

⁶ Narozen 16. ledna 1952.

4 Násirův Egypt

Po odchodu Nagíba převzal otěže moci Gamál Abd-al Násir, jenž byl prezidentem Egypta až do své smrti v roce 1970. Ideologická základna jeho politického myšlení – tzv. násirismus, měla několik rovin. Násirismus stal zaprvé na bázi arabského nacionalismu a panarabismu, jež se kombinovala s nejasně definovaným socialismem, často odlišeným od socialismu východního bloku nebo od socialistického myšlení prosazujícího se na západě označením „arabský socialismus“. Na jedné straně se tedy stavěl odmítavě ke klasickému kapitalismu západního typu, ale na straně druhé také odmítal komunismus východní Evropy a SSSR, neboť ten nebyl dle násiristů slučitelný s arabskými tradicemi a náboženskými základy arabské společnosti. Násiristé tudíž bránili vzestupu komunismu v arabském světě a prosazovali tvrdé sankce pro jednotlivé osoby i organizace, jež by se pokoušely šířit komunismus v zemi.

S výše zmíněnými tezemi souvisí také nezúčastněnost na poli mezinárodní politiky, proto se Násir stal jednou ze zakládajících osob Hnutí nezúčastněných států⁷, jež se vymezovalo proti imperialismu, neokolonialismu, velmocem, mocenským blokům a také sionismu, který konkrétně Násir považoval za pokračování evropského kolonialismu na arabské půdě. Avšak zejména po roce 1956 docházelo k těsnější spolupráci a zvyšování závislosti Egypta na Sovětském svazu.

Zajímavý je také vztah násiristů k islámu, neboť násiristé sice považovali za důležité kulturní dědictví islámu, ale jinak se jedná o tvrdě sekulární ideologii orientovanou především na arabský nacionalismus. Tento pohled vedl k přímé kolizi s ideologií islámských politických hnutí, zejména muslimského bratrstva.

⁷ Spolu s Titem (Jugoslávie), Nehruem (Indie), Sukarnem (Indonesie) a Nkrumahem (Ghana) – tzv. „Iniciativa pětí“.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

